

A „FÉLIDŐS” VÁLASZTÁSOK

BEKE-MARTOS JUDIT

Az MTA-ELTE Jogi Történeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. BEKE-MARTOS JUDIT

Az MTA-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

TUDOMÁNYOS MUNKATÁRSA

JUDIT.BEKE-MARTOS@RUB.DE

2022. november 14.

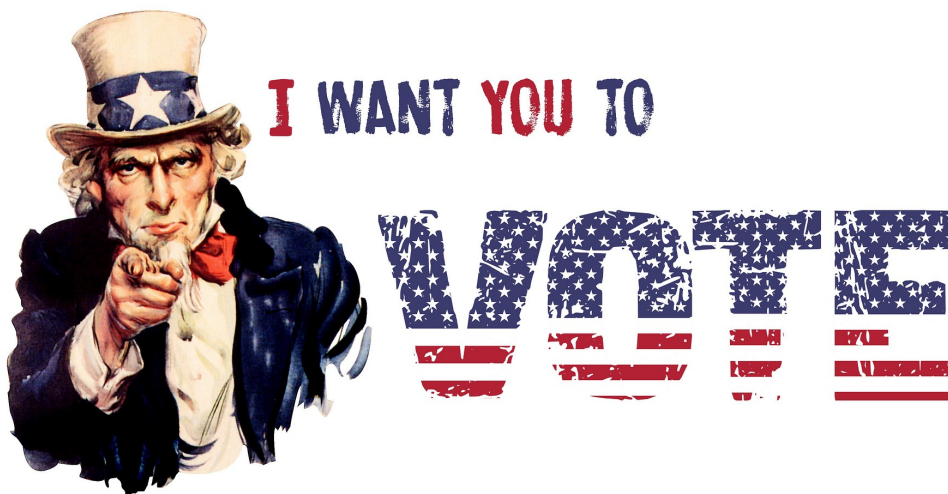
A magyarra csak relatív nehézkesen „félidős” választásra fordítható amerikai elnöki midterm elections az amerikai elnök négyéves ciklusának félidejében kerül megrendezésre és egyfajta nem hivatalos elégedettségi felmérés a választók körében az adott kormány munkáját illetően. Tipikusan a félidős választások kudarcot hoznak a hivatalban lévő személyek és pártjuk számára; ritka az, hogy az elnököt adó és adott esetben a törvényhozás egy vagy mindkét házában többségben lévő párt megőrizze státuszát és fenntartja a meglévő erőviszonyokat. Múlt kedden, 2022. november 8-án ilyen történelmi félidős választásoknak lehettünk szemtanúi, hiszen a hivatalban lévő demokrata elnök pártja megőrizte a Szenátusban meglévő többségét és a Képviselőházban kevesebb, mint 10 helyet veszített el. Ez óriási politikai győzelemnek számít, különös tekintettel arra, hogy az elnök, Joe Biden elégedettségi indexe relatív alacsony, mindössze 40% körüli manapság.¹

Az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya szerint a szövetségi törvénykezés (ún. Kongresszus) két házból áll: az alsó-

házként ismert Képviselőházból és a felsőházként funkcionáló Szenátusból. A Képviselőház tagjait minden második évben újraválasztják, így a képviselők mandátuma két évig tart. Az eredeti alkotmányos szabályozás szerint a lakosság választójoggal rendelkező tagjai választhatják meg képviselőiket. A képviselők száma lakosságárányos a Képviselőházban, eredetileg minden 30.000 lakosra jutott egy kongresszusi képviselő. Később, a lakosság gyarapodásával ez az arányszám megváltozott, végül a Kongresszus a képviselőházi létszámot 435-ben maximálta. Így tehát ma a Kongresszus alsó házában, a Képviselőháznak 435 tagja van, az pedig, hogy mely állam hány képviselőt választhat az államok egymáshoz viszonyított lakosságszámától függ. A szintén az alkotmányban előírt tízevenkénti népszámlálás első sorban ezen elosztás igazságosságát szolgálja. Képviselőként bárki választható, aki betöltötte 25. életévét, legalább hét éve amerikai állampolgár és megválasztásakor azon állam állandó lakosa, amelyet képviselni kíván a Képviselőházban.

Választójoggal eredetileg csak a szabad, fehér, 21. életévét betöltött férfi állampolgárok rendelkeztek. A XIII. Alkotmánykiegészítést követő rabszolga-felszabadítás eredményeként, és a 15. Alkotmánykiegészítés értelmében a választójogot kiterjesztették valamennyi szabad, 21. életévét betöltött férfi állampolgárra, faji hovatartozástól, bőrszínétől és korábbi rabszolgaságtól függetlenül. A nőkre a 19. Alkotmánykiegészítés terjesztette ki a választójogot. A 24. Alkotmánykiegészítés értelmében a választójog nem tagadható meg arra való hivatkozással, hogy az adott személy nem fizette meg a szavazati vagy bármilyen más adóját. Végül a XXVI. Alkotmánykiegészítés lecsökkentette a választási korhatárt 18 évre.² Ennek megfelelően ma minden 18. életévét betöltött amerikai állampolgár választásra jogosult.³ A választójog gyakorlása érdekében azonban a választásra jogosultaknak külön regisztrálniuk kell a lakóhelyük szerint illetékes hivatalban, így a legutóbbi, 2020. novemberi választásokon a választásra jogosultak mindössze 72%-a volt regisztrált választó.⁴

A Kongresszus felsőházába, a Szenátusba a szövetségi alkotmány értelmében minden állam, az állam méretére és lakosságszámára tekintet nélkül, két szenátort választhat. A szenátorokat az eredeti alkotmányos szabályozás értelmében a tagállami törvényhozás delegálta és nem a lakosság választotta. Utóbbi, ma hatályos szabályozás a XVII. Alkotmánykiegészítés eredménye.⁵ Szintén az alkotmány szabályozta, hogy a megválasztott szenátorokat az első szenátusi ülésen három osztályba sorolták és minden kétéves választásnál csak egyharmadukat választották újra. A szenátori mandátum hat évre szól, de a Szenátus

tagjainak újraválasztása nem egyszerre minden hatodik évben, hanem egyharmaduk minden második évben történik. Ennek a szabályozásnak több oka is van. Az alkotmányozó gyűlésen a delegáltak saját államaik korabeli fennálló működési modelljeit hozták magukkal és azokat használták alapként. Delaware, Pennsylvania, Virginia és New York állama is hasonló, több osztályos eltolt választásokat tartott a törvényhozás egy vagy mindkét házában megválasztásakor. Ezért javasolták az alkotmányozó gyűlésen, hogy a szövetségi Szenátus tagjait három osztályba sorolják és hatéves mandátumukra eltelve válasszák újra. Az ilyen lépcsőzetesen eltolt választástól azt várták, hogy a Szenátus, melynek ilyen módon kétharmada mindig hivatalban maradt és csak egyharmadát választották újra, a folytonosságot és stabilitást jelképező ház legyen, míg a Képviselőházat teljes egészében újraválasztották minden második évben.⁶ A Szenátus jelentőségét a Képviselőházzal szemben számos egyéb

mindzoktat a jog- és hatáskörök, melyeket az elnökkel együtt gyakorolhat, ilyen módon is kifejezve ezen ház fontosságát szemben a lakosság által közvetlenül választott Képviselőházzal. A legfelsőbb bíróság bírójának, illetve nagyköveteinek és más főbb amerikai tisztségviselőinek kinevezéséhez, ahogy a nemzetközi egyezmények aláírásához is a Szenátus javaslata és egyetértése szükséges, illetve a szövetségi tisztségviselők – beleértve az amerikai elnököt is – hivatalból való eltávolítását célzó közjogi felelősségrevonási eljárás (impeachment) lefolytatása is a Szenátus feladata, még ha kezdeményezni a Képviselőház kezdeményezheti.

Mind ezek alapján a múlt keddi „félidős” választások alkalmával az amerikai lakosság választójoggal rendelkező és a választásra regisztrált tagjai újraválasztották a szövetségi Képviselőház 435 tagját és a Szenátus egyharmadát (35 főt ezúttal). A legutóbbi választások, a 2020. évi elnökválasztás óta a demokrata Joe Biden az amerikai elnök. A

tulajdonsága is megerősíti, nem csupán tagjainak hosszabb mandátuma. A szenátorok felé támasztott feltételek is magasabbak mint a képviselőké, így 30. életévét kellett betöltenie annak, aki a Szenátus tagja akart lenni, legalább kilenc éve amerikai állampolgársággal kellett rendelkeznie és megválasztásakor az általa képviselt állam állandó lakosaként kellett élnie. A Szenátus kapta a szövetségi alkotmány értelmében

Képviselőházban a demokraták voltak többségben és így a maguk közül választott képviselőházi elnököt (az ún. Speaker-t, aki az amerikai politikai hierarchiában a harmadik legfontosabb személy) is a demokraták adták. A 100 fős Szenátusban oly módon szintén többségben voltak a demokraták, hogy bár csak a szenátorok felét, 50 főt tettek ki, de szavazategyenlőség esetén a Szenátus elnökeként tevékenykedő alelnök döntheti el a szavazást és ő, szintén demokrata. A múlt keddi eredmények alapján a demokraták megőrizték ezen hajszálvékony többségüket a Szenátusban úgyis, hogy Georgia államban a két legtöbb szavazatot kapott jelölt között még lesz egy második kör, december 6-án,⁷ így ott még egy szenátort nyerhetnek a demokraták. A Képviselőházban – a szavazatok számlálása még nem zárult le mindenhol – az eddig feldolgozott adatok alapján a demokraták nyolc székét veszítették el, melyből a republikánusok hetet nyertek meg. Így per pillanat úgy néz ki, hogy a Képviselőházban a republikánusok vehetik át a többséget és választhatják meg a képviselőházi elnököt. A korábbi évekhez képest ez az eredmény óriási siker a hivatalban lévők számára. Ilyen módon bizakodva néznek a demokraták a soron következő, 2024. novemberének első hétfőjét követő kedden megrendezésre kerülő elnökválasztásra. Mi pedig érdeklődve figyelhetjük, hogy mit csinálnak a demokraták a megőrzött kongresszusi többségükkel...

Hivatkozások:

- ¹ <https://graphics.reuters.com/USA-BIDEN/POLL/nmopagnqapa/> 2022. november 14.
- ² https://constitutioncenter.org/the-constitution/amendments?gclid=EAlalQobChMI_dfw4uyt-

[wIV6AIGAB11JgL3EAYASAAEgKR7fD_BwE](https://www.census.gov/data/tables/time-series/demo/voting-and-registration/p20-585.html) 2022. november 14.

³ A legtöbb tagállamban a jogerősen börtönbüntetésre ítélt személyek büntetésük letöltése alatt nem élhetnek választójogukkal, illetve adott államokban szabadulásukat követően egy adott ideig szintén nem választhatnak.

⁴ <https://www.census.gov/data/tables/time-series/demo/voting-and-registration/p20-585.html> 2022. november 14.

⁵ <https://constitutioncenter.org/the-constitution/amendments/amendment-xvii> 2022. november 14.

⁶ <https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/senate-classes.htm> 2022. november 14.

⁷ <https://georgia.gov/election-2022> 2022. november 14.

Képek elérhetősége:

1. oldal: <https://pixabay.com/images/id-7431258/> (2022.11.14).
2. oldal: <https://pixabay.com/images/id-5043172/> (2022.11.14).